

**საკონსტიტუციო სამართლის გავლენა სამოქალაქო
სამართალწარმოებისა და სამართლის განვითარებაზე ზოგადი
პიროვნული უფლების მაგალითზე**

გერმანულიდან თარგმნა ნინო ქათამაძემ*

A. შესავალი

მკითხველის წერილები (Leserbrief) – პოლ დალკე (Paul Dalke) – მხედარი (Herrenreiter). აღნიშნული საკვანძო სიტყვებით ნებისმიერ იურისტს, უპირველეს ყოვლისა, ახსენდება გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლოს (BGH)¹ მიერ ზოგადი პიროვნული უფლების აღმოჩენა და აღიარება. საქმე ეხება კერძო სამართლის მიმართულებით გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს კლასიკურ გადაწყვეტილებებს. ხსენებული გადაწყვეტილებები ქმნიან პიროვნულობის კერძოსამართლებრივი დაცვის ფუნდამენტს და უკავშირდებიან სამართალწარმოების განვითარების საწყის პერიოდს², სადაც არაერთგვაროვანი გადაწყვეტილებების ფართო სპექტრი შეინიშნებოდა. ეს ადასტურებს, რომ გერმანიის უმაღლესმა ფედერალურმა სასამართლომ ადრეული ეპოქიდანვე აუცილებლად მიიჩნია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის არა მხოლოდ განმარტება და გამოყენება, არამედ კერძო სამართლის ფუნდამენტური მოდიფიკაცია.

ლექციების ერთ-ერთი სერიიდან, რომელიც ეძღვნებოდა გერმანიის ადრეული პერიოდის უმაღლეს მართლმსაჯულებას, დასახელებულმა სამმა გადაწყვეტილებამ, ბევრი მიზეზის გამო, სამართლიანად დაიმსახურა სამართალწარმოების ისტორიაში გამორჩეული ადგილი.

პირველი: ზოგადი პიროვნული უფლების აღიარება, ასევე, აღნიშნული უფლების ფორმირება კერძო სამართლის სფეროში გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს უდიდეს მიღწევად უნდა ჩაითვალოს. მიუხედავად იმისა, რომ დეტალურ საკითხებთან დაკავშირებით ზოგადი პიროვნული უფლება დღესაც წარმოშობს აზრთა სხვადასხვაობას, ფუნდამენტური პრინციპების დონეზე ის მაინც უდავო ქვეყნარსებადაა აღირებული.

მეორე: სამივე გადაწყვეტილება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსთან მიმართებით ცალსახა „რადიკალობით“ გამოირჩევა და სამივე მათგანში გერმანიის უმაღლესი სასამართლოს ქმედება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის ფუძემდებლურ

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასისტენტი, ხარისხის მართვის სამსახურის უფროსი.

¹ BGH, 25.05.1954-I ZR 211/53, BGHZ 13, 334=NJW 1954, 1404=GRUR 1955, 197- Leserbrief; BGH, 08. 05.1956-I ZR 62/54, BGHZ 20, 345=NJW 1956, 1554=GRUR 1956, 427- Paul Dahlke; BGH, 14.02.1958- I ZR 151/56. BGHZ 26, 349=NJW 1958, 827 (mit Anm. Larenz)=GRUR 1958, 408 (mit Anm. Bussmann)- Herrenreiter.

² Marksteine von Grosser Bedeutung - Medicus, NJW 2000, 2921, 2922.

განმარტებებთან დაკავშირებით შეიძლება ნაწილობრივ აპოდიქტურად ჩაითვალოს.

მესამე: ზოგადი პიროვნული უფლება ყველაზე კარგი მაგალითია, სადაც განსაკუთრებულად თვალშისაცემია კერძო სამართალსა და ძირითად კანონს შორის ორგანული კავშირი, რადგან ამ უკანასკნელის დარღვევის შემთხვევაში, ძირითადად, წინააღმდეგობაში მოდის კონსტიტუციით დაცული ინტერესები. აღნიშნული განსაკუთრებით აქტუალურია მედიის მხრიდან პიროვნულობის დარღვევის შემთხვევებში, სადაც დღის წესრიგში დგება კანონმდებლობით დაცული ინტერესების შეპირისპირების საკითხი, რომელთა სამართლებრივი საფუძვლები ძირითად კანონში ძევს. ინტერესების შეპირისპირება საკმაოდ რთული პროცესია და უმეტესად, კერძოსამართლებრივი დავა დაპირისპირებული ძირითადი უფლებების განზომილებაშიც გადადის³.

B. ოთხი წინასწარი მიგნება

მანამ, სანამ გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილებების ცალკეული გამონათქვამები დეტალურად განიხილება, უმჯობესია შემოთავაზებულ იქნეს მოსაზრება ოთხ მნიშვნელოვან საკითხზე.

I. ქრონოლოგია

უპირველეს ყოვლისა, მცირე რამ გადაწყვეტილებების ქრონოლოგიური თანმიმდევრობის შესახებ: მკითხველის წერილების თაობაზე გადაწყვეტილება გამოვიდა 1954 წლის 25 მაისს, პოლ დალკეს გადაწყვეტილება 1956 წლის 8 მაისს, ხოლო მხედრის საქმეზე გადაწყვეტილება კი 1958 წლის 14 თებერვალს. თუ გავიხსენებთ Lüth-ის თაობაზე გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას⁴, სადაც პირველად გაესვა ხაზი ძირითადი კანონსა და კერძო სამართალს შორის ურთიერთმიმართებას, აღსანიშნავია, რომ მკითხველის წერილებისა და პოლ დალკე თაობაზე საქმეები წინ უსწრებს საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოაღნიშნულ გადაწყვეტილებას, ხოლო მხედრის საქმე, პირიქით, დაახლოებით ერთ თვის თავზე იქნა გამოტანილი.

ამგვარი ქრონოლოგიული ანალიზის შედეგად შეიძლება დასკვნის გაკეთება, რომ გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლო არ იყო შებოჭილი საკონსტიტუციო სასამართლოს შეხედულებებით. პიროვნული საწყისის დაცვის თაობაზე გერმანიის უმაღლესი სასამართლოს შემდგომი გადაწყვეტილებებში კი შეინიშნება Lüth გადაწყვეტილებაში გატარებული პათოსის გავლენა, რაც გულისხმობს პიროვნ-

³ Illustrativ ist die Darstellung bei Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts II/2, 13. Aufl. 1994, #80 V (S. 522 ff.) აქ პიროვნულობის დაცვის თაობაზე უფლებების დაპირისპირებას კონსტიტუციურ დონეზე ცალკე თავი ეთმობა.

⁴ BVerfG, 05.01.1958- 1BvR 400/57, BverfGE 7, 198=NJW 1958, 257-Lüth.

ნულობის დაცვის კერძოსამართლებრივი განზომილების ძირითად კანონთან მჭიდრო კავშირის აღიარებას⁵.

II. პიროვნული უფლებების დაცვის შესახებ გერმანიის საიმპერიო სასამართლოს პრაქტიკა

გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს მართლმსაჯულება ადრეულ წლებში მთლიანად იზიარებდა საიმპერიო სასამართლოს⁶ ტრადიციულ მიდგომებს, არა მხოლოდ უფლებამოსილებების გადანაწილების⁷, არამედ გადანყვეტილების დასაბუთებების სტილისა და შინაარსობრივი კუთხითაც. თუმცა უმაღლესი სასამართლო ამუშავებდა და უმეტესად მოდიფიცირებული ფორმით იყენებდა საიმპერიო სასამართლოს ტრადიციული მემკვიდრეობას.

აღსანიშნავია, რომ გერმანიის საიმპერიო სასამართლოს თავისი მყარი პრაქტიკით ილაშქრებდა ზოგადი პიროვნული უფლების აღიარების წინააღმდეგ⁸. კანონმდებლობით მოწესრიგებული განსაკუთრებული პიროვნული უფლებების გარდა, ცალკეული ინდივიდების სხვა პიროვნული სიკეთეების დარღვევის შემთხვევაში, საიმპერიო სასამართლო დელიქტური დაცვის ვალდებულებას მხოლოდ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 826-ე პარაგრაფით უზრუნველყოფდა, სადაც დაცვის ფარგლები მხოლოდ განსაკუთრებით მძიმე დარღვევებით შემოიფარგლებოდა.⁹

III. სამოქალაქო საქმეთა პირველი სენატი

მკითხველის წერილების, პოლ დალკესა და მხედრის საქმეებს საერთო დამახასიათებელი ნიშნებიც აქვთ და ეს არის სამოქალაქო საქმეთა პირველი სენატი, რომლის განსჯადობის არეალს მიეკუთვნებოდა მაშინ (და ოდნავ შეცვლილი ფორმით დღესაც) არაქონებრივი სიკეთეების დარღვევის შემთხვევები.

სხვა წევრებთან ერთად, პირველი სენატის შემადგენლობაში შედიოდნენ საავტორო სამართლის, ეკონომიკური უფლებებისა და არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის დაცვის სამართალში კვალიფიციური მოსამართლეები. 1963 წელს პირ-

⁵ BGH, 24.10.1961- VI ZR 204/60, BGHZ 36, 77= NJW 1962, 32= GRUR 1962, 108. 109 (mit Anm. Greiin von Erffa)- Waffenhändler und BGW, 21.06.1966- VI ZR 261/64, BGHZ 45, 296=NJW 1966, 1617= GRUR 1966, 693, 696 (mit Anm. Fischötter)- Höllenfeuer.

⁶ Schubert/Kiel, NJW 2000, 2971.

⁷ გერმანიის უმაღლესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პირველი სენატის კომპეტენცია არსობრივად ემთხვეოდა საიმპერიო სასამართლოს ამავე სენატის შემადგენლობას; Bornkamm/Dancwerts, GRUR 2010, 761.

⁸ RG, 07.11.1908- I 638/07, RGZ 69, 401 ff.; RG, 08.06.1912- I 382/11, RGZ 79, 397, 398; RG, 02.05.1926- I 287/25, RGZ 113, 413, 414 f.m.w.N.

⁹ RG, 15.11.1909-VI 382/08, RGZ 72, 175; პიროვნების შრომისუნარიანობის შეზღუდვის მცდელობის შემთხვევაში დელიქტური დაცვა; RG, 19.10.1913- VI 354/14, RGZ 85, 343; ვალაუვალობის გამო ეკონომიკური საქმიანობის შეზღუდვისგან დაცვა; RG, 13.10.1927- IV 489/26, RGZ 115, 416; პიროვნების მიერ დანაშაულის ჩადენის თაობაზე წინასწარი ინფორმაციის გასაჯაროებისგან დაცვა; RG, 04.10.1933- VI 309/38, RGZ 162, 7; ჟურნალის გამომცემლობის პასუხისმგებლობა პრესაში შეურაცხყოფელი განცხადებების გამოქვეყნების წინააღმდეგ.

ველი სენატი გაიყო ორ ნაწილად: 1ა და 1ბ, რომელსაც 1968 წლის 1 მარტს მოჰყვა სენატის გაყოფა I და X სენატად¹⁰. დელიქტურ სამართალში დავების განხილვის უფლებამოსილება, რომელშიც სამოქალაქო სამართლის სისტემა ზოგად პიროვნულ უფლებასაც მოიაზრებდა, თავდაპირველად გადაეცა სამოქალაქო საქმეთა მეოთხე სენატს, ხოლო შემდგომში – მეექვსეს¹¹.

სამოქალაქო საქმეთა პირველმა სენატმა სამივე განსახილველი გადაწყვეტილება საავტორო სამართლის ქრილში განიხილა. მკითხველის წერილების საქმეში, სხვა საკითხებთან ერთად, წინა პლანზე წამოიწია მიმოწერისას წერილის ავტორის საავტორო უფლების, პოლ დალკესა და მხედრის საქმეში კი, ასევე, საავტორო სამართლით დაცული („საავტორო უფლებების შესახებ“ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კანონის (შემდგომში -KUG) §22) გამოსახულებაზე უფლების საკითხი.

სამოქალაქო საქმეთა პირველი სენატისთვის, თავისი კომპეტენციიდან გამომდინარე, კარგად იყო ნაცნობი არაქონებრივი უფლებების თაობაზე დავები, განსაკუთრებით კი ავტორის პიროვნული უფლებების თემა. შესაძლებელია ითქვას, რომ ამ ფაქტორმა დადებითაც იმოქმედა ზოგადი პიროვნული უფლების აღიარებისა და ფორმირების საკითხზე.

სამოქალაქო საქმეთა პირველი სენატი ნაწილობრივ დღემდე ინარჩუნებს კომპეტენციას ზოგადი პიროვნული უფლების თაობაზე დავებში. პიროვნული უფლებების დარღვევის შემთხვევებში გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს¹² კომპეტენციების გაყოფის აქტუალური გეგმა დეტალურად მიჯნავს უფლებამოსილებების არეალს. პირველი სენატის უფლებამოსილებას მიეკუთვნება „ზოგადი პიროვნული უფლების თაობაზე სამართლებრივი დავები, რომელიც დაინტერესებული პირის მიერ კომერციულადაა შეფასებული (როგორც არაქონებრივი სიკეთე)“. მეექვსე სენატის უფლებამოსილება კი მოიცავს „არამართლობიერი ქმედებების წინააღმდეგ აღძრულ მოთხოვნებს, რომლებიც გამოსახულებაზე უფლებიდან წარმოიშობა“.

III. გერდა კრიუგერ-ნილანდი

გერმანიის უმაღლესი სასამართლოს რამდენიმე პიროვნებისგან შემდგარ სამოქალაქო საქმეთა სამოსამართლო კოლეგიაში ყველა დავაში ცალკე ინიშნება მომხსენებელი¹³. მომხსენებელი კარგადაა გაცნობილი საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს და ამზადებს გადაწყვეტილების პროექტს¹⁴. მასვე ხელენიფება, გავლენა მოახდინოს მთლიანად კოლეგიის შეფასებაზე გადაწყვეტილების დასაბუთების ნაწილ-

¹⁰ Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761 mit Fn. 3.

¹¹ Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761, 765 mit Fn. 42.

¹² ხელმისაწვდომია ინტერნეტში:

http://www.bundesgerichtshof.de/DE/BGH/Geschaeftsverteilung/Geschaeftsverteilung2014/Zivilsenat e2014/zivilsenate2014_node.html.

¹³ Vgl. §8 GOBGH.

¹⁴ §8 Abs. 1 Satz GOBGH.

ში. სწორედ ამგვარი გავლენა შეინიშნება მკითხველის წერილებისა და პოლ დალკეს საქმეში, საიდანაც გამოსჭვივის გერდა კრიუგერ-ნილანდის ხელწერა¹⁵. მასვე მიეწერებოდა მხედრის საქმეც¹⁶, თუმცა თანამედროვე შეხედულებით ეს აზრი უკვე გაქარწყლებულია¹⁷.

ყოფილებას იმსახურებს გერდა კრიუგერ-ნილანდის არასტანდარტული ცხოვრების გზა და განსაკუთრებული პიროვნული თვისებები.¹⁸ აი, რამდენიმე საინტერესო პასაჟი:

გერდა-კრიუგერ ნილანდი დაიბადა 1910 წელს ბრემენში და გაიზარდა ჰამბურგში. მამა, ლუდვიგ ნილანდი, მუშაობდა გერმანიის საიმპერიო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პირველის სენატის საიმპერიო საბჭოში. მისი მშობლების სახლს ხშირად სტუმრობდა ჰერმან ვაინკაუფი¹⁹, რომელიც ასევე შედიოდა გერმანიის საიმპერიო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პირველ სენატში და მოგვიანებით იყო გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს პირველი პრეზიდენტი. მიუხედავად იმისა, რომ გერდა კრიუგერმა მოღვაწეობა ტრადიციულ საწყისებზე გააგრძელა, მისი ცხოვრება სწორხაზოვანი არ ყოფილა.

ფრაიბურგში სამართალმცოდნეობის დაუფლების შემდეგ, 1933 წელს კრიუგერმა ჩააბარა რეფერანდარიატის გამოცდა ლაიპციგში, ხოლო 1938 წელს – საკვალიფიკაციო გამოცდა. 1938 წელშივე დაიცვა საგამომცემლო საქმის სამუშაოს დიპლომი²⁰. მის მიერ არჩეული პროფესიული გზა სამოსამართლო სფეროში ისეთივე სასურველი იყო მისთვის, როგორც საადვოკატო საქმიანობა²¹. 1945 წლის სექტემბერში მან მონაწილეობა მიიღო მოსამართლის თანამდებობაზე გამოცხადებულ კონკურსში, ჰამბურგში, თუმცა ამ ეტაპზე მისი მცდელობა წარუმატებელი გამოდგა. ის წინააღმდეგობები და სირთულეები, რაც მაშინ მდებარეობითი სექსის წარმომადგენელს იურიდიულ სფეროში ელოდა, კარგად არის გამოხატული ოლქის ზედა ინსტანციის (OLG) სასამართლოს ფრთიან ფრაზაში: „საით ქალ მოსამართლესთან ერთად?“²²

კრიუგერი-ნილანდი თავდაპირველად საადვოკატო საქმიანობით იყო დაკავებული ჰამბურგში. 1951 წლის 4 მაისს ის სრულიად მოულოდნელად გამწესდა გერმანიის ფედერალურ სასამართლოში მოსამართლედ სამოქალაქო საქმეთა პირველ კოლეგიაში. მოსამართლის რანგში მის მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებები, მისივე თქმით, ჰერმან ვაინკაუფის გავლენას განიცდის.²³

¹⁵ Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761, 765 f.; Erdmann, NJW 2001, 206.

¹⁶ Oppenhoff, GRUR 1980, 511.

¹⁷ Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761, 766.

¹⁸ პიროვნებასთან დაკავშირებით დეტალურად იხ. Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761 (100 წლის იუბილესთან დაკავშირებით); Oppenhoff, GRUR 1980, 511 (70 წლის იუბილესთან დაკავშირებით) და Erdmann, NJW 2001, 206 (Nachruf).

¹⁹ Krüger-Nieland, NJW 1981, 2235.

²⁰ Nieland, Der verlagsrechtliche Bestellvertrag- Ein Beitrag zur Lehre von den uhrheberrechtlichen Arbeitsverträgen, Würzburg, 1938.

²¹ Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761.

²² ციტირებულია: Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761.

²³ Krüger-Nieland, NJW 1981, 2235.

გერდა კრიუგერ-ნიელანდი უმაღლეს სასამართლოს პირველ სამოქალაქო საქმეთა სენატში 27 წელი მოღვაწეობდა, რომელსაც ჰერმან ვაინკაუფი თავმჯდომარეობდა, ხოლო მოგვიანებით – გიუნტერ ვილდე. 1965 წლის 16 თებერვალს გერდამ თავად დაიკავა სენატის პრეზიდენტის თანამდებობა, სადაც პენსიაზე გასვლამდე, ანუ 1978 წლამდე მოღვაწეობდა. სწორედ ამ პერიოდს უკავშირდება გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლოს მნიშვნელოვანი და საკვანძო გადაწყვეტილებები, მათ შორის, პიროვნული უფლებების სფეროში²⁴. გერდა კრიუგერ-ნიელანდი გარდაიცვალა 90 წლის ასაკში, 2000 წლის 21 სექტემბერს.

C. გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებით

I. მკითხველის წერილები: BGH, 25.05.1954- I ZR 211/53

მკითხველის წერილების საქმე არ არის კერძო სამართალში პიროვნული უფლების აღიარების თაობაზე პირველი გადაწყვეტილება, თუმცა მართლმსაჯულების ისტორიაში გარდამტეხი ცვლილებების მომტანია²⁵.

1. საქმის შინაარსი

საქმე ეხებოდა დავას, სადაც მოპასუხე იყო ყოველკვირეული საგაზეთო გამოცემა „სამყარო კვირას“, ხოლო მოსარჩელე – ჰიალმარ შახტი. იქიდან გამომდინარე, რომ საქმის დეტალები შეცვლილი სახით გავრცელდა საზოგადოებაში²⁶, მნიშვნელოვანია ფაქტობრივი გარემოებების დაკონკრეტება.

დავის საგანი იყო მოპასუხის მიერ გამოქვეყნებული სტატია საგარეო ვაჭრობის ბანკის დაფუძნების თაობაზე. სტატია სათაურით „დოქტორი ჰიალმარ შახტი & კომპანია- ახალი საბანკო სისტემის დაფუძნების პოლიტიკური ასპექტები“ შეიცავდა მოსაზრებებს ბანკის დაარსების თაობაზე. სტატიაში მოთხრობილი იყო შახტის პოლიტიკური წარსული და მისი საქმიანობა ნაციონალ-სოციალისტების რეჟიმის დროს და ომის შემდგომ წლებში. შახტმა ჩათვალა, რომ აღნიშნულმა პუბლიკაციამ მისი კანონიერი უფლებები შელახა.

სტატიის გამოქვეყნების შემდეგ შახტის ადვოკატმა, თავისი საადვოკატო უფლებამოსილების ფარგლებში, წერილობით მიმართა გაზეთის ადმინისტრაციას და წარმოდგენილი პირის სახელით მოითხოვა სტატიასთან დაკავშირებით დეტალური შესწორების გამოქვეყნება.

²⁴ Krüger-Nieland, NJW 1981, 2235, 2236. აღწერს სამოქალაქო საქმეთა სენატში ვაინკაუფთან რთულ ურთიერთობას შემდეგნაირად: „ჩვენ შორის ხშირად მწარე ფაზაში გადასული აზრთასხვადასხაობები არაფერს ცვლიდა ურთიერთობაში, რაც ნათელ გამოხატულებას ჰპოვებდა გადაწყვეტილებებში უმცირესობა-უმრავლესობის საპირისპირო მოსაზრებებში, ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის საწყისებზე; BGHZ 11 Anhang 34,57 ff.=NJW 1954, 225.

²⁵ Bornkamm/Danckwerts, GRUR 2010, 761, 762.

²⁶ Coing, JZ 1954, 700.

მოსარჩელის მიერ მოთხოვნილი „შესწორება“²⁷ არის სპეციალური მედიასამართლებრივი ინსტრუმენტი, რაც, თავის მხრივ, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებით საპასუხო ცნობების გავრცელების იდენტური მექანიზმია. აღნიშნული თითქმის ყველა ფედერალური მიწის კანონმდებლობით²⁸ ერთნაირადაა დარეგულირებული და ორი თვისებით ხასიათდება: მოქმედებს „ყველაფერი ან არაფერი“ პრინციპი.²⁹ სპეციალური მედიასამართლით განსაზღვრული მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემდეგ, რომელიც ეხება ფორმასა და შინაარსს, საპასუხო ცნობა უნდა გამოქვეყნდეს შეუცვლელი სახით და დაუშვებელია სარედაქციო კოლეგიის მიერ მისი დამუშავება³⁰. თუ პუბლიკაცია არ შეესაბამება მედიასამართლით დადგენილ რეგულაციებს, ის უბრალოდ არ გამოქვეყნდება³¹. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია ე.წ. „გასროლის ეფექტი“³². ტექნიკური თვალსაზრისით, პუბლიკაცია უნდა გამოქვეყნდეს პირველად გამოქვეყნებული ცნობის ანალოგიური შრიფტით და ანალოგიურ რუბრიკაში,³³ ასევე იდენტური მოცულობის ტექსტით.

მოცემული დავა კარგი პლატფორმა აღმოჩნდა პიროვნული უფლების აღიარებისთვის, რადგან თვალსაჩინო იყო დაცული უფლების დარღვევის ფაქტი. გამომცემლობამ არასწორი რეაგირება მოახდინა ადვოკატის მიერ მიწოდებულ ტექსტზე. პირველი დარღვევა იყო ის, რომ მოპასუხემ 1952 წლის 6 ივლისის გამოცემაში ადვოკატის წერილი სახელის სრულად მითითებით გამოაქვეყნა რუბრიკაში „მკითხველის წერილი“ აღნიშნულ სტატიასთან დაკავშირებით სხვა გამოთქმულ მოსაზრებებთან ერთად. მეორე დარღვევა კი დოკუმენტის რედაქციურ დამუშავებასა და შემოკლებაში ვლინდებოდა.

მოსარჩელის პოზიციით, ამგვარი უხეში ჩარევით, საშუალო სტატისტიკურ მკითხველს ექმნებოდა შთაბეჭდილება, რომ ადვოკატი იყო არა შახტის წარმომადგენელი, არამედ ის გამოხატავდა თავის საკუთარ პიროვნულ პოლიტიკურ პოზიციას. ტექსტის შემოკლებით კი დაიკარგა მისი გამომხატველობითი ღირებულება და საავტორო უფლებები. მოსარჩელემ მოითხოვა მოპასუხის მხრიდან სტატია – „დოქტორი ჰილმარ შახტი & კომპანია“-სთან დაკავშირებით წერილის გაგზავნის ფაქტის უარყოფა.

2. გადაწყვეტილების საფუძვლები და კვალიფიკაცია

სასამართლო გადაწყვეტილების მოტივაცია დაეფუძნა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 823-ე და გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 186-ე, 187-ე პარაგრაფებს.

²⁷ შეად. პრესის შესახებ კანონის §11-ს, RGBI, 1874 m Nr.16.S.65. 1945 წლიდან აღნიშნული კანონის ზოგიერთ ფედერალურ მხარეში მოქმედების შესახებ იხ. Bullinger, in: Löffler, Presserecht, 3. Aufl. 2006, Einl. Rn. 83 f.

²⁸ მაგ. Thüringer Pressegesetz, §11.

²⁹ შეად. Beater, Medienrecht, 2007, Rn. 1848.

³⁰ Sedelmeier, in: Löffler, (Fn. 30), §11 Rn. 162 ff.

³¹ Sedelmeier, in: Löffler, (Fn. 30), §11 Rn. 180.

³² შდრ. Beater, Medienrecht, 2007, Rn. 1850.

³³ BVerfG, 14.01.1998- 1 BvR 1861-93 u.a., BVerfGE, 97, 125=NJW 1998, 1381, 1383.

სამოტივაციო ნაწილის საკვანძო პუნქტში უმაღლესი სასამართლომ მცირე ჩანართი გააკეთა საავტორო სამართლისა და ავტორის პირადი არაქონებრივ უფლებებიდან. აღნიშნულით სასამართლომ გამოარკვია, აკმაყოფილებდა თუ არა მოსარჩელის მინაწერი საავტორო სამართლით დაცული საავტორო ნაწარმოებისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს. სასამართლომ დაასკვნა, რომ პიროვნულობის დაცვის აღიარების საჭიროება არსებობს მაშინაც, როდესაც ჩანაწერი, კლასიკური გაგებით, საავტორო სამართლის ობიექტი არაა. შესაბამისად, დაცვის ვალდებულება არ გამომდინარეობს უშუალოდ საავტორო სამართლიდან.³⁴

საკუთარი პოზიციის გასამყარებლად, სასამართლომ მოიშველია იმდროინდელ იურიდიულ დოქტრინაში გამოთქმული სხვადასხვა მოსაზრება, ასევე, გერმანიის საიმპერიო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, რომლებიც, მართალია, ეწინააღმდეგებოდა ზოგადი პიროვნული უფლების აღიარებას, თუმცა ცალკეული პიროვნული უფლების დაცვის სამართლებრივ საფუძვლად დელიქტურ ვალდებულებებს უთითებდა³⁵. საიმპერიო სასამართლოს პრაქტიკასთან ამგვარი დამაკავშირებელი ხიდის პოვნით, გერმანიის უმაღლესი სასამართლო ცდილობდა პიროვნული უფლების დაცვის ახლებური მიდგომა საიმპერიო სასამართლოს მიერ დადგენილი ტრადიციებით გაემყარებინა.

გერმანიის უმაღლესი სასამართლოს მიერ ზოგადი პიროვნული უფლების აღიარება გერმანიის ძირითად კანონზე მითითებით მოკლედ გამოხატულია შემდეგ ნინადადებაში:

„რამდენადაც ძირითადი კანონი ადამიანის ღირსებისა (პირველი პუნქტი) და პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებას საყოველთაოდ აღიარებულ ძირითად უფლებად განამტკიცებს, ზოგადი პიროვნული უფლებაც უნდა იქნეს მოაზრებული კონსტიტუციით დაცულ უზენაეს ღირებულებად, თუ ამით არ ირღვევა მესამე /

აღნიშნული საკითხების შევსება შესაძლებელი გახდა გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლოს შემდგომ გადაწყვეტილებაში, რომელიც 1957 წლის 2 აპრილს სამოქალაქო საქმეთა მეექვსე სენატმა გამოიტანა³⁶. იურიდიულ ლიტერატურაში სწორედ ეს საკითხები გახდა სამოქალაქო საქმეთა პირველი სენატისადმი გამოთქმული კრიტიკის საბაზი.³⁷ სამოქალაქო სამართალმა, ისევე როგორც უმაღლესმა სასამართლომ, ღირებულებათა იერარქიაში ზემდგომი კონსტიტუციური ნორმა უნდა შეარბილოს და განსხვავებული შინაარსის მიუხედავად, გარკვეული მოდიფიცირებული ფორმით გადმოიტანოს კერძო სამართლის განზომილებაში³⁸. მაშინაც კი, თუ საკონსტიტუციო კანონმდებელი ცალკეული ინდივიდის პიროვნულ უფლებას კოლექტიური ინტერესებისგან დასაცავად მოიაზრებდა და თანასწორ სანყისებზე მყოფ პირებს შორის ურთიერთობას მეორე რანგში

³⁴ BGH, 25.05.1954- IZR 211/533, BGHZ 13, 334= GRUR 1955, 197, 198-Leserbrief.

³⁵ Siehe oben B. II.

³⁶ BGH, 02.04.1957-VI ZR 9/56, BGHZ, 24, 72=NJW 1957, 1146 mit Anm. Neumann-Duesburg, NJW 1957, 1276.

³⁷ Larenz, NJW 1955, 521 ff.

³⁸ BGH, 02.04.1957-VI ZR 9/56, BGHZ, 24, 72=NJW 1957, 1146, 1147.

განიხილავს,³⁹ პიროვნული უფლების კონსტრუქცია, თავისი მბოჭავი ძალით, მაინც უშუალოდ მოქმედ ღირებულებად უნდა იქნეს მიჩნეული.⁴⁰

ამდენად, აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში ზოგადი პიროვნული უფლება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 823-ე პარაგრაფის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ „სხვა უფლებათა“ კატეგორიაში იქნა გადაყვანილი.

II. პოლ დალკე: BGH, 08.05.1956- I ZR 62/54

პიროვნული უფლების დაცვის კუთხით პოლ დალკეს საქმემ მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანა სამოქალაქოსამართლებრივ ცნობიერებაში.

1. საქმის შინაარსი

აღნიშნულ საქმეში მოსარჩელე იყო თეატრისა და კინოს მსახიობი პოლ დალკე. დალკემ ერთ-ერთ პრესის ჟურნალისტს მიაწია უფლებამოსილება, შემდგომი გამოქვეყნების მიზნით, გადაეღო მისთვის ფოტოები, თუმცა მხარეები არ შეთანხმებულან აღნიშნული ფოტოების კომერციული მიზნით გამოყენებაზე. ჟურნალისტის მიერ დამზადებულ ერთ-ერთ ფოტოზე პოლ დალკე გამოსახული იყო მოტოზე მჯდარი, რომელიც ფოტოგრაფმა მოტოციკლის მწარმოებელს გადაუგზავნა. ეს იყო წინასწარგანზრახული ქმედება, რადგან ფოტოგრაფი შემჩნეული იყო რამდენიმე წინა საქმეშიც ცნობილი სახის ფოტოების კომერციული მიზნებით გამოყენებაში. დამზადდა სარეკლამო გვერდი 18 ფოტოსურათით, სადაც თითოეული ფოტოს ქვემოთ გაკეთებული იყო სარეკლამო შინაარსის წარწერა. პოლ დალკეს ფოტოსურათი დასათაურებული იყო შემდეგნაირად: „ცნობილი პიროვნება ცნობილ საავტომობილო საშუალებაზე: მსახიობი პოლ დალკე (...) მოტოციკლზე“. რეკლამა მაშინვე განთავსდა რამდენიმე ჟურნალის გარეკანზე. სადავო საკითხი ეხებოდა მთავარ კითხვას, იყო თუ არა მოპასუხე ვალდებული ფოტოსურათების სარეკლამო მიზნით გასაჯაროების გამო აენაზღაურებინა მოსარჩელისთვის მიყენებული ზიანი.

2. გადაწყვეტილების საფუძვლები და ძირითადი მიგნებები

გადაწყვეტილების პირველი მნიშვნელოვანი მიგნებაა, რომ პიროვნების ფოტოსურათი მისი ნებართვის გარეშე არ უნდა გასაჯაროვდეს. სახვითი ხელოვნების ნიმუშებსა და გამოსახულებასთან დაკავშირებულ საავტორო უფლებების შესახებ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კანონის 23-ე პარაგრაფის პირველი მუხლის პირველი წინადადება ადგენს გამონაკლისს ამავე კანონის 22-ე პარაგრაფიდან მხოლოდ საჯარო პირებთან მიმართებით. მსახიობი პოლ დალკე იყო იმ დროში საჯარო პიროვნება დასახელებული მუხლის მიზნებისთვის. შესაბამისად, მისი გამოსახულების უნებართვოდ გამოქვეყნება დაშვებული იქნებოდა იმდენად,

³⁹ Einwand von Larenz, NJW 1955, 521, 524.

⁴⁰ BGH, 02.04.1957-VI ZR 9/56, BGHZ, 24, 72=NJW 1957, 1146, 1147.

რამდენადაც აღნიშნულით არ შეილახებოდა უფლებამოსილი პირის კანონიერი ინტერესები (§23).

გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლო ამგვარ კანონისმიერ გამო-
ნაკლისს მისივე მიზნიდან გამომდინარე ზღუდავს. დანანესის მიხედვით, აუცი-
ლებელია „საჯარო პირების გამოსახულებაზე ინფორმაციული, საქმიანი ინტერესი-
სა საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებზე“ ანგარიშის გაწევა⁴¹. ამდენად, გერმანიის
ფედერალურმა უმაღლესმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ „დაუშვებელია იმ გამოსა-
ხულებების გამოქვეყნება, რომელთა გამოქვეყნების მიმართ არ არსებობს საჯარო
ინტერესი და რომლებსაც, რეალურად, მხოლოდ სარეკლამო კომპანიები იყენებენ
საკუთარი საფირმო ინტერესებისთვის“⁴².

გადაწყვეტილება ფოტოსურათის გამოქვეყნებისას განსაკუთრებულ მნიშვნე-
ლობას ანიჭებს საჯარო ინტერესს და აღნიშნული ინტერესის კვალდაკვალ
საზოგადოების შინაარსობრივ მოთხოვნილებას. აღნიშნული ინტერესი ქმნის პი-
როვნულ უფლებაში ჩარევას ლეგიტიმურ საფუძველს, თუმცა შეზღუდვის პროპორ-
ციულად და საზღვრების დაცვით.

გადაწყვეტილების მეორე მნიშვნელოვანი საფუძველი ეხება გამოსახულებაზე
უფლებაში ბრალეული ჩარევისას ზიანის ანაზღაურების პრინციპს. გადაწყვეტი-
ლების დასაბუთებისას სასამართლო ხაზს უსვამს პრინციპს, რომლის მიხედვითაც,
ზიანი, რომელიც არ არის ქონებრივი ხასიათის, არ ექვემდებარება ანაზღაურებას⁴³.
თუმცა უმაღლესმა სასამართლომ გაიზიარა პირველი ინსტანციის სასამართლოს
პოზიცია ზიანის ანაზღაურების გამოთვლის კრიტერიუმად მიუღებელი შემოსავ-
ლის მიჩნევის თაობაზე⁴⁴. ეკონომიკური ხასიათისა და საავტორო უფლებების დარ-
ღვევისას ზიანის ანაზღაურების აღნიშნული კრიტერიუმი, უმაღლესი სასამართ-
ლოს პოზიციით, „უდავოდ უნდა გავრცელდეს გამოსახულების უფლების გამოქვეყ-
ნების საქმეშიც“. რადგან საქმე ეხებოდა გამოსახულების სარეკლამო მიზნებისთვის
გამოყენებას, „პიროვნების ექსკლუზიურ და ეკონომიკურად გაზომვადი ბატონობის
სფეროში გაუმართლებელი ჩარევის მიზნით, სასამართლო პრაქტიკამ, აღნიშნუ-
ლით დაამკვიდრა საავტორო და საპატენტო უფლებების დარღვევისას მიყენებული
ზიანის პროპორციული ანაზღაურებისთვის მიუღებელი შემოსავლის პრინციპით
გამოთვლის პრაქტიკა“⁴⁵.

მკითხველის წერილის საქმის მსგავსად,⁴⁶ აქაც შეინიშნება გერმანიის ფედერა-
ლური უმაღლესი სასამართლოს მცდელობა, საიმპერიო სასამართლოს პრაქტიკას-
თან კავშირის პოვნის თაობაზე. სასამართლო მოწოდებულია მოახდინოს აღნიშნუ-
ლი შემთხვევის ინტეგრირება არაქონებრივი სიკეთეების დაცვის სამართლებრივ
სისტემაში, სადაც გერმანიის საიმპერიო სასამართლოს მიერ აღიარებული ზიანის

⁴¹ BGH, 08.05.1956- I ZR 62/54, BGHZ 20, 345=GRUR 1956, 427, 428- Paul Dahlke.

⁴² BGH, 08.05.1956- I ZR 62/54, BGHZ 20, 345=GRUR 1956, 427, 428- Paul Dahlke.

⁴³ BGH, 08.05.1956- I ZR 62/54, BGHZ 20, 345=GRUR 1956, 427, 428- Paul Dahlke.

⁴⁴ BGH, 08.05.1956- I ZR 62/54, BGHZ 20, 345=GRUR 1956, 427, 428- Paul Dahlke.

⁴⁵ BGH, 08.05.1956- I ZR 62/54, BGHZ 20, 345=GRUR 1956, 427, 428- Paul Dahlke.

⁴⁶ იხ. ზემოთ I.2.

ანაზღაურების გამოთვლის სამმაგი პრინციპი⁴⁷ პიროვნული უფლების კომერციული ასპექტის დარღვევაზეც გადმოაქვს. გამოსახულებაზე უფლება, როგორც პიროვნული უფლების სპეციალური გამოვლინება, დოგმატური თვალსაზრისით, განიხილება პირადი არაქონებრივი უფლებების განზომილებაში.

სასამართლოს წარსული პრაქტიკის ანალიზი უმაღლესი სასამართლოს აქტუალურ პრაქტიკაშიც ანგარიშგასანევია, თუმცა დღეს სამოსამართლო სამართლის მრავალფეროვანი ვარიაციების პირობებში ეს უკვე აღარ იწვევს გაოცებას. უკვე ნაცნობი სტრუქტურის წინ წამოწევამ, შეიძლება ითქვას, ხელი შეუწყო პიროვნული უფლების აღიარებისა და ფორმირების შემდგომ წარმატებას. საიმპერიო სასამართლო პრაქტიკასთან დამაკავშირებელი ხიდის ძეხნით გერმანიის ფედერალურმა უმაღლესმა სასამართლომ დაამკვიდრა სანქციონების რეჟიმის გამოყენების სამართლებრივი პრაქტიკა, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში აპროპირებული მეთოდი იყო არაქონებრივი სიკეთეების დარღვევის შემთხვევებზე, ხოლო ამ მიდგომით სასამართლომ ეს უკანასკნელი ზოგადი პიროვნული უფლების დარღვევის შემთხვევებშიც გახადა შესაძლებელი. დასაწყისში სასამართლოს მოუწია ერთი მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობის დაძლევა, რასაც სამართლის აღსრულების ეტაპზე შეიძლება ეჩინა თავი და კონკრეტულად მიყენებული ზიანის მათემატიკული სიზუსტით გამოთვლის სირთულეში მდგომარეობდა.

პოლ დალკეს საქმეში კიდევ უფრო კარგად გამოიკვეთა პიროვნული უფლების სამართლებრივი ბუნების მთავარი მახასიათებელი: ის არის ექსკლუზიური ბატონობის სფერო და მოიცავს (მათ შორის) უფლებამოსილი პირის კომერციულ ინტერესებსაც ანუ საკუთარი პიროვნულობის (მაგ., სარეკლამო მიზნით) კომერციული ღირებულების განსაზღვრის შესაძლებლობასაც. კომერციული ინტერესების დარღვევის შემთხვევაში დგება იგივე სამართლებრივი შედეგი, რაც საავტორო ან საპატენტო უფლების დარღვევის შემთხვევაში. ამ სამართლებრივი მიგნების აპოთეოზი ნიშნავს ზიანის ანაზღაურების პარალელურად უსაფუძვლო გამდიდრების მარეგულირებელი ნორმის გამოყენების პრაქტიკის დაშვებასაც⁴⁸.

აღნიშნული გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილიდან ჩანს, რომ საკონსტიტუციოსამართლებრივი ჩარჩოების განხილვა მოცემულ შემთხვევაში არ იყო რელევანტური.

III. მხედრის საქმე (Herrenreiter): BGH, 14.02.1958- I ZR 151/56

სულ სხვაგვარი მოცემულობაა მესამე საქმეში, რომელსაც მხედრის საქმე ეწოდება. ამ გადაწყვეტილებას, წინა ორი საქმისგან განსხვავებით, სხვა სამართლებრივი დანიშნულება აქვს და ღია კონფრონტაციაში მოდის გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის დელიქტური ვალდებულებების ცენტრალურ რაობასთან. თვალ-

⁴⁷ ზიანის ანაზღაურების სამმაგი ოდენობით გამოთვლის პრინციპის თაობაზე დეტალურად იხ. Alexander, Schadenersatz und Abschöpfung imn Lauterkeitsß und Kartellrecht, 2010, S. 257 ff; ზიანის ანაზღაურების ამ პრინციპის დოგმატური კვალიფიკაცია იხ. Dreier, Kompensation und Prävention, 2002, S. 256 ff.

⁴⁸ BGH, 08.05.1956- I ZR 62/54, BGHZ 20, 345=GRUR 1956, 427, 428- Paul Dahlke.

ნათელია, ასევე, გადაწყვეტილების დასაბუთების სტილი და აშკარა განსხვავება ნინა ორი საქმის პათოსისგან. ზედმიწევნით ზუსტი მსჯელობების ნაცვლად აქ შეიმჩნევა ნაწილობრივ განვრცობადი და ვარაუდის დონეზე დასმული ჰიპოთეზები, ხოლო სტრიქონებს შორის გამოსჭვივის კონსერვატიული და ეპოქის შესაბამისი მსოფლმხედველობა. საზოგადო პიროვნების სოციალური აღიარების ცნება, რომელიც გადაწყვეტილების საკვანძო საკითხი იყო, მოსამართლეების მხრიდან კრიტიკის ობიექტად იქცა.

1. საქმის ფაქტობრივი გარემოებები

მოსარჩელე იყო ლუდსახარშის მფლობელი და სხვადასხვა ტურნირის გამარჯვებული მხედარი. მოპასუხემ დაამზადა კონკრეტული მედიკამენტი – OKASA, როგორც გადაწყვეტილებაშია აღნიშნული „მოსახლეობის ფართო ფენებში გავრცელებული იყო, როგორც სექსუალური პოტენციის ამაღლების საშუალება“. აღნიშნული პრეპარატის საზოგადოებრივი ცნობადობის გაზრდის მიზნით მოპასუხემ გამოაქვეყნა პლაკატი, სადაც გამოიყენა მოსარჩელის ერთ-ერთ ტურნიზე გადაღებული გამოსახულება. მოსარჩელეს არ მიუნიჭებია მოპასუხისთვის საკუთარი გამოსახულების სარეკლამო მიზნით გამოყენების უფლება და მსგავსი განზრახვა არც არასოდეს ჰქონია. შესაბამისად, მან მოითხოვა მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

2. გადაწყვეტილების დასაბუთება და ძირითადი მიგნებები

გერმანიის ფედერალურმა უმაღლესმა სასამართლომ აღნიშნულ საქმეზე გადაუხვია პოლ დალკეს გადაწყვეტილებაში გაჟღერებულ ზიანის ანაზღაურების ფიქტიური სალიცენზიო ხელშეკრულების პრინციპით ანაზღაურების მეთოდს, რადგან მოსარჩელე არ იყო მზად, შეეფასებინა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით მიყენებული ზიანის კომერციული ღირებულება.⁴⁹ ამ საფუძვლითვე იქნა უარყოფილი უსაფუძვლო გამდიდრებიდან წარმოშობილი მოთხოვნის უფლებაც.⁵⁰ სასამართლო ამოვიდა იმ პრინციპიდან, რომ მოსარჩელე ითხოვდა „არა რეალურად საერთოდ არდამდგარი ქონებრივი ზიანის ანაზღაურებას“, არამედ ის ითხოვდა „სახვითი ხელოვნების ნიმუშებსა და გამოსახულებასთან დაკავშირებულ საავტორო უფლებების შესახებ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კანონის 22-ე პარაგრაფის პირველი და მეორე ნაწილით დაცულ პიროვნულ სფეროში მართლსაწინააღმდეგო ჩარევის შედეგად დამდგარი ზიანის სრულფასოვან კომპენსირებას. ამდენად, ითხოვდა კომპენსაციას გავრცელებული პლაკატით საზოგადოებაში გაჩენილი დამცინავი და შეურაცხმყოფელი დამოკიდებულებისთვის“⁵¹. გერმანიის სამოქალაქო

⁴⁹ BGH, 14.02.1958- I ZR 151/56, BGHZ 26, 349= GRUR 1958, 408, 409- Herreinreiter. აღნიშნული შეზღუდვა მოგვიანებით გაუქმდა სასამართლო პრაქტიკაში, BGH, 26.10.2006- I ZE 182/04, BGHZ 169, 340= GRUR 2007, 139 Rn.12- Rücktritt des Finanzministers.

⁵⁰ BGH, 14.02.1958, I ZR 151/56, BGHZ 26, 349=GRUR 1958, 408, 409- Herrenreiter.

⁵¹ BGH, 14.02.1958, I ZR 151/56, BGHZ 26, 349=GRUR 1958, 408, 409- Herrenreiter.

კოდექსის 253-ე პარაგრაფის ძველი რედაქცია ცალსახად ეწინააღმდეგებოდა მსგავს პათოსს, რომლის მიხედვითაც, ზიანის ანაზღაურება მხოლოდ კანონით ზუსტად განსაზღვრულ შემთხვევებში იყო ნებადართული სხეულის, ჯანმრთელობის და თავისუფლების აღკვეთის დელიქტური დარღვევის შემთხვევაში. ანალოგიურ დებულებას შეიცავდა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §847-ის ძველი რედაქციაც.

პოლ დალკეს საქმეში გერმანიის უმაღლესმა ფედერალურმა სასამართლომ წინამოსწია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მითითებული ნაწილი, რაც კიდევ უფრო გასაოცარს ხდის მისი წინა პოზიციისგან სასამართლოს სრულ დისტანცირებას:

„რამდენადაც სენატმა პოლ დალკეს საქმეში (...) საიმპერიო სასამართლოს პრაქტიკის მითითებით დაასკვნა, რომ პრინციპი, რომლის მიხედვითაც არამატერიალური ზიანი არ შეიძლება გახდეს ქონებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი, თუ საქმე არ ეხება კანონით პირდაპირ განსაზღვრულ შემთხვევებს, სადაც გამონაკლისის სახით დაშვებულია ამგვარი შედეგი, წინამდებარე საქმეში არ უნდა იქნეს გაზიარებული⁵²“.

ამ პასაჟში უმაღლესი სასამართლო ქმნის შთაბეჭდილებას, რომ მან უბრალოდ გადააფასა თავისივე ადრეული პრაქტიკა, რეალურად კი, ის გაექცა კანონის მკაცრ ჩანაწერს. პოზიციის დასასაბუთებლად სასამართლომ მოიშველია ძირითადი კანონი, რომელიც კერძო სამართალზეც ვრცელდება:

„ძირითადი კანონის პირველი და მეორე მუხლები, თავისი მბოჭავი ძალით იცავს რა პიროვნების შინაგან სფეროს, როგორც უზენაეს და ზეკანონურ ფასეულობას, რომლის თავისუფლად და ყოველგვარი ჩარევის გარეშე განკარგვის უფლება აქვს ამ სფეროზე უფლების მქონე ინდივიდს, ხოლო ამ სფეროში ჩარევის სამართლებრივი იდენტიფიკაცია, უპირველეს ყოვლისა, უფლებების შელახვისას კონკრეტული დაცვის ხერხების გამოყენებას გულისხმობს. უმაღლესი სასამართლოს წინა პრაქტიკით მიღწეული შედეგი, რომლის მიხედვითაც, დადგინდა პირადი არაქონებრივი უფლებების კერძო სამართლებრივი ცნების მოცულობა, უსაგნო იქნებოდა, თუ ინდივიდს საკუთარი ავტონომიური სფეროს დამოუკიდებლად წარმართვის უფლების ხელყოფისას არამატერიალური ზიანის ანაზღაურების შესაძლებლობა არ ექნებოდა. ამდენად, სწორედ ძირითადი კანონიდან გამომდინარეობს საჭიროება, რომ პიროვნული სფეროს დარღვევის პირისათვის გარანტირებული იყოს უფლების აღდგენის ეფექტური საშუალება ზიანის ანაზღაურების სახით.⁵³

იმისათვის, რომ მთლიანად არ დაშორებოდა სამოქალაქო კოდექსის სისტემას, გერმანიის ფედერალურმა უმაღლესმა სასამართლომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მაშინდელი რედაქციის 847-ე პარაგრაფის ანალოგიის გამოყენება სცადა და მიუთითა, რომ „პიროვნების მიერ ნების თავისუფლად ფორმირების უფლების პიროვნულ სფეროში ჩარევის შემთხვევებზეც გასაზრცელებლად, უნდა დადგინდეს,

⁵² BGH, 14.02.1958, I ZR 151/56, BGHZ 26, 349=GRUR 1958, 408, 409- Herrenreiter.

⁵³ BGH, 14.02.1958, I ZR 151/56, BGHZ 26, 349=GRUR 1958, 408, 409- Herrenreiter.

რომ მენტალურ სივრცეში თავისუფლების შეზღუდვა, ისევე როგორც ფიზიკური თავისუფლების შეზღუდვა, ნატურით რესტიტუციას არ ექვემდებარება⁵⁴.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §847 ძველი რედაქცია მოსამართლეს ფართო დისკრეციულ უფლებამოსილებას ანიჭებდა, რაც არც მეთოდურად იყო გამართლებული და კრიტიკასაც იწვევდა⁵⁵. ამდენად, ნების თავისუფლად გამოვლენის უფლების გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §847-ის გამოყენების სფეროში ინტეგრირება საკმაოდ გაბედულ ნაბიჯად უნდა იქნეს მიჩნეული. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §847-ში ჩამოთვლილი სამართლებრივი სიკეთეები შეესაბამება დღეს მოქმედი §823-ის პირველი ნაწილის ფაქტობრივ შემადგენლობას და ერთნაირად უნდა იქნეს გაგებული⁵⁶. §847-ის ძველი რედაქციის მიხედვით, არამატერიალური ზიანის ანაზღაურების უფლების დაშვება თავისუფლების უკანანო აღკვეთის შემთხვევებზე – §823-ის პირველი ნაწილით დელიქტური სამართლით დაცული თავისუფლების უფლების პარალელურად, ვრცელდებოდა მხოლოდ ფიზიკური გადაადგილების უფლების შეზღუდვაზე⁵⁷. მეორე და უფრო შორს მიმავალმა ნაბიჯმა – §847-ის ძველი რედაქციის გამოყენებამ პიროვნული უფლების დარღვევის შემთხვევაზე, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის დელიქტური სამართლის ადრინდელი გაგება მთლიანად თავდაყირა დააყენა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ნაბიჯები სამართლებრივი პოლიტიკის მხრივ საეჭვოა, რეგულირების მხრივ, ისტორიული კანონმდებლის მიერ არაქონებრივი ზიანის⁵⁸ ანაზღაურების დაშვებაზე თავშეკავება არ შეიძლება „ანალოგიის“ გამოყენებას შეჰხებოდა, რაც მითითებული გადაწყვეტილების ქვაკუთხედი⁵⁹.

D. სასამართლო პრაქტიკის შემდეგი განვითარებები

გერმანიის სასამართლო პრაქტიკის შემდგომ განვითარებებში კიდევ უფრო მეტად გამოიკვეთა ზოგადი პიროვნული უფლების კონტურები. შემდგომი წლების უზღვავე სასამართლო პრაქტიკაში ზოგადი პიროვნული უფლების ქრილში ყურადღებას იქცევს რამდენიმე მიმართულება:

I. „მენტალური“ თავისუფლების შეზღუდვა

მხედრის საქმეში გაღმერთებულ „სულიერი“ თავისუფლების შეზღუდვის თეზის სასამართლო შემდგომში აღარ დაბრუნებია.

⁵⁴ BGH, 14.02.1958, I ZR 151/56, BGHZ 26, 349=GRUR 1958, 408, 409- Herrenreiter.

⁵⁵ იხ. Larenz/Canaris (Fn.4), § 80 I 4 (S. 494 f.).

⁵⁶ Stein, in: MünchKomm, BGB, 3. Aufl. 1997, §847 Rn. 10.

⁵⁷ §253-ის ახალი რედაქციის შექმნისას სიტუაცია ამ მხრივ არ შეცვლილა იხ. Schiemann, in: Staudinger, BGB, Neubearb. 2005, §253, Rn. 21.

⁵⁸ Mugdan, die gesammelten Materialien zum bürgerlichen Gesetzbuch für das deutsche Reich, II. Band, Recht der Schuldverhältnisse, 1899, S.12.

⁵⁹ Busmann GRUR 1958, 411.

ზოგად პიროვნულ უფლებასთან დაკავშირებით სამოქალაქო საქმეთა მეოთხე სენატის ერთ-ერთი შემდგომი გადაწყვეტილება ფრაგმენტულად შეეხო გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §847-ის ძველ რედაქციას⁶⁰. სამოქალაქო საქმეთა მეექვსე სენატმა დადებითად გადაწყვიტა არამატერიალური ზიანის ფულადი ფორმით ანაზღაურების საკითხი⁶¹, თუმცა განსხვავებული დასაბუთებით. არსობრივია პიროვნული უფლებების ხელყოფისათვის ეფექტიანი და რეალური სანქციის დაკისრების პრინციპი⁶². ეს პრინციპი სატელევიზიო მოდერატორის საქმეშიც იქნა გალჟერებული.⁶³

დღევანდელი გადასახედიდან, სასამართლო პრაქტიკისთვის ამოსავალი პრინციპი იყო ზიანის ანაზღაურება. ეს არის განსაკუთრებული სახის უფლების დაცვის სამართლებრივი საშუალება, „რომელიც ეფუძნება ძირითადი კანონის პირველი და მეორე მუხლების დანაწესს“⁶⁴.

II. გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლოს პრაქტიკის საკონსტიტუციოსამართლებრივი აღიარება გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ

გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ უმაღლესი სასამართლოს პირველი გადაწყვეტილებიდან თითქმის ორი ათეული წლის შემდეგ აღიარა პიროვნული უფლების დაცვის კერძოსამართლებრივი საფუძვლები⁶⁵. სორაიას გადაწყვეტილებით, რომლითაც პიროვნული უფლების დაცვის სამოქალაქო სამართლის მექანიზმები საკონსტიტუციო ჭრილშიც იქნა მოწონებული, დასრულდა ზოგადი პიროვნული უფლების აღიარების თაობაზე სასამართლო პრაქტიკის პირველი ფაზა.

საკონსტიტუციო სასამართლომ მხედრის საქმე სამოსამართლო სამართლის დისკრეციულ გადაწყვეტილებად შეაფასა, რომელიც ნაკლებად შეესაბამებოდა საკონსტიტუციოსამართლებრივ კონტექსტს⁶⁶. საკონსტიტუციო სასამართლომ დაასკვნა, რომ „სამოქალაქო სამართლის გაგებით საეჭვო და სამოქალაქო სამართლის ჰერმენევტიკის პრინციპებთან წინააღმდეგობაში მყოფი მექანიზმების გამოყენება არ უნდა იქნეს კონსტიტუციურ სამართალში დადებითად შეფასებული, როდესაც ეს უკანასკნელი ემსახურება იმ სამართლებრივი სიკეთის ეფექტიანი დაცვისა და განხორციელების უფლების განმტკიცებას, რომელიც საკონსტიტუციო სამართლის ღირებულებათა სისტემაში ისედაც მაღალ საფეხურზეა. „უფლება“, ძირითადი კანონის მე-20 მუხლის მესამე ნაწილის მიხედვით და ემსახურება დანერგილი სამართლის განვრცობასა და დაზუსტებას და არა მის დათრგუნვას“⁶⁷. ამდენად, სასამართლომ

⁶⁰ BGH, 18.03.1959- IV ZR 182/58, BGHZ 30, 7=GRUR 1959, 430, 434- Catherina Valente.

⁶¹ BGH, 19.09.1961- VI ZR 259/60, BGHZ 35, 363= GRUR 1962, 105, 106-Ginsenwurz.

⁶² BGH, 19.09.1961- VI ZR 259/60, BGHZ 35, 363= GRUR 1962, 105, 106-Ginsenwurz.

⁶³ BGH, 05.03.1963- VI ZR 55/62, BGHZ 35, 124=GRUR 1963, 490- Fernsehansagerin.

⁶⁴ BGH, 15.11.1994- VI ZR 56/94, BGHZ 128, 1= GRUR 1995, 224, 229- Caroline von Monaco I.

⁶⁵ BVerfG, 14.02.1973- 1 BvR 112/65, BVerfGE 34, 269= NJW 1973, 1221- Soraya.

⁶⁶ BVerfG, 14.02.1973- 1 BvR 112/65, BVerfGE 34, 269= NJW 1973, 1221- Soraya.

⁶⁷ BVerfG, 14.02.1973- 1 BvR 112/65, BVerfGE 34, 269= NJW 1973, 1221- Soraya.

დაასკვნა, რომ გერმანიის უმაღლესმა სასამართლომ გვერდი კი არ აურა სამართლებრივი სისტემას საკუთარი სამართლებრივი პოლიტიკის გატარების გზით, არამედ კონსტიტუციით ისედაც განმტკიცებული ფასეულობები სისტემური საშუალებებით კიდევ უფრო მეტად განავითარა⁶⁸.

III. პიროვნული უფლება პირის გარდაცვალების შემდეგ

სასამართლო პრაქტიკის განვითარების კიდევ ერთი მთავარი მიღწევაა მეფისტოს საქმეში⁶⁹ გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლოს მიერ პიროვნული უფლების აღიარება გარდაცვალების შემდეგ, რომელმაც მალევე დაიმსახურა გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მხრიდან მოწონება⁷⁰.

IV. ზიანის მიმყენებლის მიერ მიღებული მოგება, როგორც ზიანის ანაზღაურების ოდენობის გამოთვლის კრიტერიუმი

პიროვნული უფლების დარღვევის შედეგად მიყენებული არამატერიალური ზიანის ანაზღაურება კაროლინას გადაწყვეტილებით იყო სამართალგანვითარების კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი ეტაპი.

გერმანიის უმაღლესმა ფედერალურმა სასამართლომ აღნიშნულ საქმეში პირველად დაასკვნა, რომ მედიის მხრიდან პიროვნულ უფლებაში განსაკუთრებით ინტენსიური ჩარევის დროს პრევენციული ეფექტის უკეთ მიღწევისთვის აუცილებელია ზიანის ანაზღაურების მიერ მიღებული მოგების ანაზღაურების კრიტერიუმად გამოყენება⁷¹. შესაბამისად, ზიანის ანაზღაურების ოდენობას უნდა ჰქონდეს ზიანის მიმყენებელზე „მსუსხავი“ ეფექტი.⁷²

სასამართლო პრაქტიკა ამ ნაწილშიც არ არის ერთგვაროვანი⁷³. გერმანიის ფედერალურმა საკონსტიტუციო სასამართლომ მოიწონა პიროვნული უფლების დარღვევის შემთხვევაზე ზიანის გაზრდილი ოდენობით ანაზღაურების პრაქტიკა⁷⁴.

V. გამოსახულების უფლების დაცვის ახლებული რეგულირება სახვითი ხელოვნების ნიმუშებსა და გამოსახულებასთან დაკავშირებულ საავტორო უფლებების შესახებ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კანონის (KUG) 22-ე და 23-ე პარაგრაფის პირველი ნაწილის მიხედვით

გამოსახულების უფლების ახლებული რეგულაცია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილების⁷⁵ გამოძახილია.

⁶⁸ BVerfG, 14.02.1973- 1 BvR 112/65, BVerfGE 34, 269= NJW 1973, 1221- Soraya.

⁶⁹ BGH, 20.03.1968- I ZR 44/66, BGHZ 50, 133= NJW 1968, 1773-Mephisto.

⁷⁰ BVerfG, 24.02.1971- 1 BvR 435/68, BVerfGE 30, 173= NJW 1971, 1645- Mephisto.

⁷¹ BGH, 15.11.1994- VI ZR 56/94, BGHZ 128, 1= GRUR 1995, 224-Caroline von Monaco I.

⁷² BGH, 15.11.1994- VI ZR 56/94, BGHZ 128, 1= GRUR 1995, 224-Caroline von Monaco I.

⁷³ Prinz, NJW 1996, 953 ff.; Steffen, NJW 1997, 10 ff.; კრიტიკული პოზიცია იხ. Lange, VersR 1999, 274 ff.; Peifer, JR 1996, 420 ff.

⁷⁴ BVerfG, 08.03.2000-a BvE 1127/96, NJW 2000, 2187f.

⁷⁵ EGMR, 24.06.2004-59320/00, GRUR 2004, 1051.

გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლო პიროვნული უფლებების დაცვის კონტექსტში ადრეულ წლებშიც კი უთითებდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს შეფასებებს.⁷⁶ მოგვიანებით კიდევ უფრო ნათლად გამოჩნდა, თუ რა გავლენა ჰქონდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიგნებებს პიროვნული უფლების კერძოსამართლებრივი დაცვის მექანიზმებზე. ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ გერმანიის სასამართლოების მიერ KUG-ის §23-ის პირველი ნაწილისთვის დადგენილი კრიტერიუმები („თანამედროვეობის აბსოლუტური პიროვნება“ და „სივრცითი განმარტობა“) საზოგადოებისთვის ცნობილი სახის – კაროლინე ფონ მონაკოსთვის, მისი პირადი ცხოვრების ეფექტიანი დაცვის უზრუნველყოფისთვის მასობრივი მედიის მიმართ არასაკმარისი იყო⁷⁷. აღნიშნულმა ბიძგი მისცა გერმანიის ფედერალურ უმაღლეს სასამართლოს სრულიად ახლებურად დაედგინა KUG-ის §23-ის პირველი ნაწილთან დაკავშირებით დაცვის კრიტერიუმები, რითაც საფუძველი ჩაეყარა საზოგადოების აბსოლუტურ და რელატიურ პირებს⁷⁸ შორის დაცვის განსხვავებულ სტანდარტებს.⁷⁹

E. დასკვნა

სასამართლო პრაქტიკის განვითარების ამ მოკლე ისტორიული ექსკურსის შედეგად ისმის კითხვა, რა გავლენა აქვს საკონსტიტუციო სამართალს კერძო სამართლის განვითარებაზე ზოგადი პიროვნული უფლების მაგალითზე?

გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს ადრინდელ გადაწყვეტილებებში შეინიშნება განსხვავებული და ოდნავ თავშეკავებული შეფასებები. თუმცა გერმანიის ძირითადი კანონის პირველი და მეორე მუხლების დანაწესი მაინც აისახა რამდენიმე გადაწყვეტილებაში. გერმანიის ძირითად კანონზე დაყრდნობა ქმნის საკუთარი არგუმენტაციის გამყარების შთაბეჭდილებას. უპირველეს ყოვლისა, მკითხველის წერილებისა და პოლ დალკეს საქმეში გამოიკვეთა არამატერიალური სიკეთეების დაცვის თაობაზე სამართლებრივი აზროვნების გარდატეხა, სადაც საავტორო სამართლის რეგულირების თავისებურებები გახდა ზოგადი პიროვნული უფლებისთვის ფორმის მიმცემი.

მხედრის საქმეში საკონსტიტუციო სამართალი დამხმარე საშუალების სახით იქნა წარმოდგენილი არგუმენტაციის განვრცობის მიზნით, რათა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მკაცრი ჩანაწერი არამატერიალური ზიანის მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებზე გავრცელების მხრივ, შემსუბუქებულიყო. ამ შემთხვევაში კონსტიტუცია გახდა კერძო სამართლის დაკონკრეტებისა და მოდიფიკაციის საფუძველი. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §847-ის ძველ რედაქციაზე დაყრდნობით ეს პროცესი სამოსამართლო საქმიანობაში აპრობირებული „ანალოგიის“ გამოყენებით შეიფუთა. გერმანიის ძირითადი კანონის პირველ და მეორე ნაწილზე

⁷⁶ BGH, 20.05.1958- VI ZR 104/57, BGHZ 27, 284=NJW 1958, 1344.

⁷⁷ EGMR, 24.06.2004-59320/00 GRUR 2004, 1051 Rn. 61ff.

⁷⁸ Neumann-Duesburg, JZ 1960, 114 f.

⁷⁹ BGH, 06.03.2007-VI ZR 13/06, NJW 2007- VI ZR 164/06, NJW 2008, 749=GRUR, 2007, 902 Rn. 6 ff.

ხაზგასმა კი, უპირველეს ყოვლისა, ემსახურებოდა „სულიერი“ თავისუფლების შეზღუდვის პრობლემური კონსტრუქციის მაღალი დონის ნორმატიული აქტით განმტკიცებას.

სასამართლო პრაქტიკის შემდგომი განვითარებებიდან ჩანს, რომ სასამართლო ადრეულ წლებში კერძო სამართალსა და ძირითად კანონს შორის კავშირის დასაბუთებისას ფრთხილ და საორიენტაციო მიდგომას ირჩევდა. გერმანიის ფედერალურ უმაღლეს სასამართლოს არ ძალუძდა საკონსტიტუციო სამართლის ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში დადგენილი მყარი პრაქტიკის და ღრმად გამჯდარი სამართლებრივი დოგმატიკის გადაბიჯება. შესაბამისად, არც არის გასაოცარი, რომ უმაღლესი სასამართლო ძირითადი კანონის დადგენილებებს პიროვნული უფლების დაცვის ქრილში არათანმიმდევრულად იყენებს. მხოლოდ წლების შემდეგ გახდა შესაძლებელი ძირითად კანონსა და პიროვნული უფლების დაცვის კერძოსამართლის საფუძლებს შორის ფუნქციური კავშირის ჩამოყალიბება.

დასკვნის სახით შეიძლება გამოიკვეთოს შემდეგი მიგნებები:

1. ძირითადი კანონის დებულებებმა ადრეულ სასამართლო პრაქტიკაში ზოგადი პიროვნული უფლების აღიარებაზე დიდი გავლენა მოახდინა.
2. კერძო სამართალსა და ძირითად კანონს შორის ორგანული კავშირი, რომელიც დღევანდელი გაგებით ზოგად პიროვნულ უფლებასა და ცალკეული პიროვნულ უფლებების განსაკუთრებულ სფეროებისთვისაა დამახასიათებელი, თანდათანობით ჩამოყალიბდა.
3. კერძო სამართლის ძირითადი კონტურებით ზოგადი პიროვნული უფლება თავდაპირველად არამატერიალური სიკეთის პოსტულატიდან განვითარდა.
4. ადრეულ სასამართლო პრაქტიკაში ძირითადი კანონი გამოიყენებოდა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის „ხელისშემშლელი“ მოწესრიგებების დასაძლევად.

**INFLUENCE OF THE CONSTITUTIONAL LAW ON CIVIL
LITIGATION AND DEVELOPMENT OF LAW ON THE EXAMPLE OF
GENERAL RIGHT OF PRIVACY**

Translated from German by Nino Katamadze*

The article is a brief overview of the development of German case law on the establishment of general right of privacy. As a result of the analysis of the historical excursion, the main focus is on the study of the operation of constitutional law in the private legal space on the example of the general individual right. It is clear that the German legal system has come a long way in the civil legal recognition of the general right of privacy, to which judicial practice played a major role. This was made possible by the adequate application and interpretation of the provisions of the constitutional law in private law relations in early case law. For its part, the application of the Constitutional law in the private legal area has made it easier for the German Federal Supreme Court (BGH) to overcome the “obstructive” and rigid provisions of the German Civil Code.

Naturally, the founding decisions of the German Federal Supreme Court (BGH) were not uniform in this regard. Further developments in case law show that the court in the early years took a cautious and orienting approach to substantiating the connection between private law and the Constitutional law, and only years later it became possible to establish a functional connection between them.

Thus, the article is based on an analysis of case law, which is interestingly combined with conceptual details related to the important findings of the author.

Keywords: German Civil Law, German Constitutional Law, Litigation, General Right of Privacy, German Federal Supreme Court.

* Assistant, Head of the Quality Assurance Service of Sulkhani-Saba Orbeliani University.